

KOVÁCS KRISZTINA

Kriminológiai Tanszék

Témavezető: dr. Borbíró Andrea PhD, adjunktus

PROBLÉMAFELVETÉS – KI SEGÍT A DEVIANCIA ÚTJÁRA LÉPŐ FIATALKORÚAKNAK?

„Az a mód, ahogyan egy társadalom
a saját fiataljait kezeli, [...] tükörképet állít
a társadalom kultúrája és értékrendje elé...”¹
Kapa-Czenczer

Számok és tények

A legfrissebb bűnügyi statisztikák szerint a regisztrált fiatal- és gyermekkorú elkövetők száma csökkentő tendenciát mutat, de ez a folyamat korántsem újkeletű, hanem a rendszerváltozást követő lecsillapodás óta folyamatos. A fiatalok száma nemcsak a regisztrált bűnelkövetők között csökken, hanem a lakosságon belül is. A csökkenő tendencia mögötti arányok viszont csak alig észrevehetően változnak: a statisztikai regiszterek 2010-ben a 100.000 fiatalkorú lakosra jutó fiatalkorú bűnelkövetők számát 2494 főben határozták meg, ez kb. 2 %, ami összesen 11497 bűnelkövetőt jelent. Az arány 2014-ben 2184 fő, azaz kb. 2 %, ami összesen 8806 bűnelkövetőt jelent.²

A fiatalkorú bűnelkövetők által leggyakrabban elkövetett bűncselekmények az alkalmi-, áruházi- vagy iskolatársak sérelmére elkövetett lopások, a kábítószerrel visszaélés, az erőszakos bűncselekmények közül pedig a garázdaság, a rablás és a testi sértés. Habár a fiatalkorú elkövetők száma egészében véve csökkenő tendenciát mutat, aggodalomra adhat okot, hogy az erőszakos és garázda jellegű bűncselekmények fiatalkori elkövetési mutatói emelkednek. A fiatalkori bűnelkövetés új hulláma is az erőszakos cselekményekhez kötődik: az iskolai zaklatás, *cyber bullying*³, *happy slapping*⁴, *snuff videos*⁵ az ezredfordulós Y generáció sajátja. Nő azoknak a

---

¹ KAPA-CZENCZER 2008. 38.

² A statisztikai adatok forrása: <http://ugyeszseg.hu/repository/mkudok6797.pdf> (2016.06.09)

³ A *cyber bullying* az új technikai eszközök zaklatás céljából való alkalmazását jelenti, amelynek során sértő tartalmú, megalázó vagy fenyegető sms-ek, emailek, online üzenetek, telefonhívások segítségével félemlítik meg az elkövető a sértettet. (CSEMÁNE 2009. 255.)

⁴ A *happy slapping* az áldozat megverésének mobiltelefonnal való lefényképezését, illetve lefilmezését jelenti, pusztán szórakozás céljából. (CSEMÁNE 2009. 256.)

⁵ A *snuff videók* elkészítésére szintén hasonló célból kerül sor, mint a *happy slapping*, ez „az áldozat testi- vagy lelki megalázását, megerőszakolását, megverését éppúgy megörökíti, mint a hullagyalázást”. (CSEMÁNE 2009. 256.)

fiatalkorúaknak a száma is, akik kisebb súlyú, elsősorban a szabálysértések körébe tartozó, a tulajdont és a vagyont sértő cselekményeket követnek el.

A gyermek- és fiatalkori bűnözés megelőzése a Nemzeti Bűnmegelőzési Stratégia (2013-2023) (a továbbiakban: Stratégia) prioritása, az elmúlt években és a jelenben is kiemelten fontos feladat. A közhangulat azonban a jelenlegi büntető-igazságszolgáltatási rendszer reformját sürgette, mert nyilvánvalóvá vált és „*tendenciaként mindenki számára világosan felismerhető*”⁶, hogy a fiatalkorúak törvényekkel szembeni tisztelete olyan súlyosan leromlott, hogy az már „*a normakövető felnőttség evidens célját veszélyezteti*”⁷. A válaszként érkező büntetőpolitikai fordulat 2010-ben kezdődött, amikor az Országgyűlés elfogadta a közbiztonság javítása érdekében szükséges törvénymódosításokról szóló „*Új rend és szabadság*” programot⁸. Ezt követően az Alkotmánybíróság is megerősítette a reformtörekvéseket, amikor a fiatalkorúak szabálysértési elzárásának alkotmányosságáról szóló határozatában rögzítette, hogy a szabálysértési tényállások tekintetében a legszigorúbb szankció alkalmazását „*a fiatalkorúaknak a társadalmi együttélés legalapvetőbb szabályaival, a már gyermekkorban is követendő morális normákkal kapcsolatos hozzáállása*”⁹ tették indokolttá.

Lényegesen megváltozott azonban a fiatalok társadalmi helyzete és szerepe is. Az Európa Tanács a fiatalkorúakra vonatkozó igazságszolgáltatási rendszerről szóló Rec. (2003) 20. számú ajánlásának kommentárja az alábbiak szerint jellemzi a változások lényegét. A fiatalkorúak életkörülményeinek változásai közül a legfontosabbak a gyermekszegénység és a jövedelemkülönbségek növekedésével, a családok felbomlásának gyakoriságával, az emelkedő munkanélküliséggel és a fiatalok elhelyezkedési lehetőségeinek csökkenésével, a gazdasági, társadalmi problémák és az ezekhez kapcsolódó bűnözés bizonyos területeken való koncentrációjával függnek össze. Ezekhez kapcsolódik, hogy egyre többen és egyre fiatalabb korban próbálják ki a különböző pszichoaktív anyagokat, köztük az alkoholt és – itt említhetjük – a designer drogokat. Mindemellett megváltoznak a társadalmi elvárások a fiatalokkal szemben, az egyes életszakaszokra jellemző korábbi célok kitolódnak vagy másodlagossá válnak, melynek következtében a felnőttkorba való átmenet időszaka jelentősen meghosszabbodik.¹⁰ Ezeket a változásokat pedig be kell építeni a fiatalkori bűnözést kezelő rendszerek struktúrájába.

Az európai kultúrában a gyermekre a serdülőkor kezdetéig úgy tekintünk, mint aki az állam és a társadalom védelmére szorul, és aki nem tehető felelőssé helyzetéért, cselekedeteiért.¹¹ A gyermekek és fiatalkorúak bűnözésével kapcsolatos kutatásokból

---

⁶ 3142/2013. (VII. 16.) AB határozat

⁷ 3142/2013. (VII. 16.) AB határozat

⁸ A közbiztonság javítása érdekében szükséges egyes törvénymódosításokról 2010. évi LXXXVI. törvény

⁹ 3142/2013. (VII. 16.) AB határozat

¹⁰ LÉVAY 2005. 517-529.

¹¹ BORBÍRÓ 2011. 195-196.

pedig egyre pontosabban tudhatjuk, mikor nincs ez így. Napjainkban a fiatalkori kriminalitással és bűnelkövetői karrierrel kapcsolatosan a fejlődési kriminológia eredményei a leginkább meghatározóak a beavatkozás irányának alakításában. A kora gyerekkortól kezdődő vizsgálatok olyan kriminológiai axiómákat állítanak fel, amelyek alapvetően változtatják meg a gyermekről alkotott képet. A fejlődési kriminológiai irányzat alapfeltevése, hogy az egyéni fejlődési folyamatot vizsgálva azonosítható a bűnözői életpálya. A bűnelkövetést jelző tényezők megismerhetők a személyiségben, a szocializációban és a környezetben, mert nagyobb gyakorisággal vannak jelen a bűnelkövető életutakon, mint a jogkövetőkön. Amennyiben ezek a tényezők megismerhetők, úgy a megfelelő beavatkozással a bűnözés megelőzhető és csökkenthető. A fejlődési életút kutatásai megmutatják, milyen életpályán, milyen szakaszokat érintve és milyen tényezők hatására lesz valakiből bűnelkövető.

A fejlődési kriminológia legfontosabb hipotézise, hogy a bűnelkövetői magatartás kora gyerekkorban alakul ki, sokkal előbb, mint a pubertás, már 8-10 éves korban.¹² Az eredményekből kitűnik az is, hogy a szocializációban elsődleges szerepe van a családnak, ahol a legfontosabb indikátor a fegyelmezés módszere. A vizsgálatok arra engednek következtetni, hogy sokkal nagyobb az esély a bűnelkövetésre, ha a szülők nem ellenőrzik, és nem fegyelmezik a gyermeket, de abban az esetben is, ha a büntetés túl szigorú és nincs kellően megindokolva. Ezen felül a fejlődési kriminológiai kutatásokból lehet tudni, hogy az első elítélésakor betöltött életkor nagyon fontos mutató annak előrejelzésére, hogy karrierbűnözővé válik-e a fiatalok vagy sem.¹³ Emellett a kutatások megerősítik azt is, hogy a fiatalkori bűnelkövetést nem lehet önmagában értelmezendő jelenségnek tekinteni, hanem a deviáns magatartások tágabb körével együtt kell kezelni. A személyes körülmények – mint a családi helyzet, a tanulmányi- és munkatapasztalatok, a szociális készségek, az alkoholfogyasztási és dohányzási szokások, a szexuális élet, az antiszociális attitűdök, valamint a deviáns- és kriminális viselkedési formák – komplex kockázatsomagot raknak össze, melynek részei már kora gyerekkorban felismerhetőek és kimutathatóak.¹⁴ A kockázatsomag része, hogy a fiatalok többsége egyaránt volt már bűncselekmény elkövetője és áldozata.¹⁵ Kimutatható továbbá, hogy a fiatalok körében jellemző bandarészvételek önmagában

---

¹² A *Glueck házaspár* 1940-ben Bostonban, szegény városi környezetben nevelkedő bűnelkövető és nem bűnelkövető fiatal fiúkat vizsgált, mintájukat *Sampson és Laub* 2004-ben utánkövette újabb kutatás során.

¹³ *Wolfgang és munkatársai* 1972-es philadelphiai kutatásukban az 1945-ben született fiúk teljes korcsoportját vizsgálták 10-18 éves korukban. A felmérést megismételték az 1958-ban született fiatalokon.

¹⁴ Az 1973-as Cambridgei Tanulmányban (*Cambridge Study*) *West és Farrington* 411 nyolc év körüli fiú szocializációjának és sorsának nyomon követésével vizsgálta a későbbi kriminális viselkedés leggyakoribb indikátorait.

¹⁵ *Huisinga és Loeber* 1987-es Denveri Tanulmányában (*Denver Study*) Denver magas kriminalitású városrészeiben élő fiatalok életútját vizsgálták. A kutatás eredményei szerint az itt élő fiatalok maguk is gyakran kerülnek összetűzésbe az igazságszolgáltatással. Az adatok tanúsága szerint ezeknek a fiataloknak igen nagy aránya vált bűncselekmény áldozatává (több, mint 80%), akiknek kétharmada ráadásul többszörösen is viktimizálódott. Magyarországon *Ligeti Katalin és munkatársai* 2008-ban végeztek hasonló kutatást, melynek eredményei egybeesnek a nemzetköziakkal.

magasabb bűnelkövetési kockázatot jelent, különösen a súlyos erőszakos bűncselekményeknél azonban ez maga is kockázati tényezők eredménye¹⁶.

Ennek a tudásnak a birtokában szinte észrevétlen változott meg a gyermek megítélése, innentől kezdve már „*más ember veszélyes gyereke*”-ként tekinthetünk rá, akinek nem védelmet kell nyújtani, hanem kontrollálni kell a magatartását. A külföldi és hazai tapasztalatok is azt jelzik, hogy erősödik a serdülőkorban lévő vagy oda csak éppen belépő gyermekek felelősségre vonása iránti igény. A mindennapi tudás részévé vált ugyanis, hogy bizonyos tényezők megléte (bűnelkövető szülők, antiszociális kortárs csoport, etnikumhoz vagy kisebbséghez tartozás, diszfunkcionális család) vagy hiánya (proszociális értékészlet, elfogadó környezet, iskolai támogatás) veszélyeztetetté teszi a gyermeket a tartósan deviáns életpálya (bűnelkövetés, munkanélküliség, hajléktalanság, alkoholizmus és szerfüggőség) szempontjából.¹⁷

Hazai trendek

Magyarországon a büntetőpolitikai reformok 2010-ben indultak el a közbiztonság javítása érdekében szükséges törvénymódosításokról szóló „*Új rend és szabadság*” programmal. A törvénycsomag szigorította a büntetési tételeket, több cselekményt kriminalizált, megnövelte a szabadságvesztés kiszabható időtartamát és szélesítette a büntetőjogi felelősségre vonható elkövetők körét.

A fiataikorúakat érintő egyik legfontosabb módosítás a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló 2012. évi II. törvényhez (a továbbiakban Szabs.tv.) kapcsolható. Mivel a kisebb súlyú, elsősorban a szabálysértések körébe tartozó tulajdont és a vagyont támadó cselekmények száma növekedett, a jogalkotó a szigorítás mellett döntött. A törvénymódosítást megelőzően a fiatalok szabálysértőket nem lehetett elzárással büntetni, ezért ha a fiatalok nem rendelkezett jövedelemmel vagy nem töltötte be a közérdekű munka kiszabásához előírt életkort, a hatóságok tehetetlenek voltak. Az ilyen jellegű cselekmények áldozatai jogosan érezhették úgy, hogy ügyükben nem történik semmi, az elkövető ugyanúgy folytathatja tovább addigi életvitelét. Mivel a pénzbírság és a közérdekű munka nem volt elég hatékony büntetés, a jogalkotó beiktatta az elzárást a szabálysértési szankciórendszerbe a meglévő büntetések kizárólagos alternatívájaként. A szabálysértési elzárást fiatalok büntetés-végrehajtási intézetében kell végrehajtani, leghosszabb tartama 30 nap, halmazati büntetés esetén 45 nap lehet.¹⁸ A törvény akként rendelkezik, hogyha a fiatalok nem vállalja a pénzbírság megfizetését vagy nincs önálló vagyona, illetve a 16. életévét még nem töltötte be, ezért vele szemben közérdekű

---

¹⁶ Thornberry 1988-as rochesteri kutatásában 1000 fiatalok elkövetőt vizsgált 16 éven keresztül. A vizsgálati csoportba deviáns és bűnelkövető bandákhoz tartozó fiatalok is bekerültek.

¹⁷ BORBÍRÓ 2011. 195-196.

¹⁸ Szabs.tv. 27.§ (2) bekezdés

munka nem szabható ki, akkor elzárást kell alkalmazni.¹⁹ A Belügyminisztérium és a rendőrség adatszolgáltatásai alapján 2012 és 2015 között a szabálysértést elkövetett fiatalok száma összességében növekedett, de a 2013-as kiugrást követően mégis csökkenő tendenciát mutat.²⁰ 2013-ban feltehetően a cselekmények szélesebb körének kriminalizációja okozta az ugrásszerű növekedést, és ez a körülmény sajnálatosan megnehezíti a releváns következtetések levonását a szigorítás előtti és utáni adatok összehasonlításából. Az viszont mindenképpen beszédes adat, hogy a törvénymódosítást követő egy évben 390 esetben küldték a bírók avagy a bírósági titkárok fiatalok büntetés-végrehajtási intézetébe elzárásukat letölteni a szabálysértést elkövetőket.

A törvénymódosítást az alapvető jogok biztosa megtámadta az Alkotmánybíróság előtt. Az Alkotmánybíróság a 3142/2013 (VII.16.) AB határozatában a fiatalok szabálysértési elzárását nem találta az Alaptörvénnyel ellenkezőnek. A Lévay Miklós alkotmánybíró által jegyzett különvélemény azonban több ponton vitatja a határozatot, és felhívja a figyelmet a szabályozás veszélyeire. Többek között, hogy a legsúlyosabb szankció alkalmazása ellentmond Magyarország nemzetközi kötelezettségvállalásainak, nem szolgálja a fiatalokkal szemben meghatározott elsődleges javító-nevelő büntetési célt, és megfosztja az elkövetőket azokról a büntető eljárási garanciáktól (például: kötelező környezettanulmány, kötelező védelem, tanácsulás – szabálysértési ügyben bírósági titkár is kiszabhat elzárást), amelyek a társadalomra sokkal veszélyesebb bűncselekmények elkövetésénél megilletik őket. Ennél fogva előállhat az az abszurd helyzet, hogy egy szabálysértő fiatal előbb ismeri meg a börtönt, mint egy bűncselekményt elkövető.

Az „Új rend és szabadság” program fiatalokat érintő második lépése a büntető eljárási törvény módosításában kapott helyet 2011-ben, amikor az egyenletes ügyteher elosztás érdekében megszűnt a fiatalok ügyeire specializálódott bíróságok kizárólagos illetékessége. Az egyes törvényeknek a bíróságok hatékony működését és a bírósági eljárások gyorsítását szolgáló módosításáról szóló törvénycsomag egyetlen mondatban rendelkezett arról, hogy „*Hatályát veszti a Be. [...] 448.§ (1) bekezdése*”.²¹ Az említett paragrafus arról rendelkezett, hogy „*Fiatalok helyi bírósági hatáskörbe tartozó ügyeiben a megyei bíróság székhelyén lévő helyi bíróság, a Fővárosi Bíróság területén a Pesti Központi Kerületi Bíróság (PKKB) jár el, e bíróságok illetékessége a fiatalok ügyében a megye, illetőleg a főváros területére terjed ki*.”²² Ez azt jelentette, hogy az eddig afféle különbíróságként működő tanácsok helyett 2011. szeptember 1-től bármelyik első fokú bíróság bármelyik bírója eljárhat fiatalok ügyeiben, speciális képzettség és a fiatalokkal, mint más elbánást igénylő

---

¹⁹ Szabs.tv. 27.§ (3) és (5) bekezdések

²⁰ 2012-ben 12.922 fiatalok által elkövetett szabálysértést regisztráltak a hatóságok, 2013-ban 20.077-et, 2015-ben pedig 14.384-et. A statisztikai adatok forrása a STAT-VIR: <http://www.police.hu/a-rendorsegrol/statisztikak/bunugyi-statisztikak> (2016.06.09.)

²¹ Az egyes törvényeknek a bíróságok hatékony működését és a bírósági eljárások gyorsítását szolgáló módosításáról szóló 2010. évi CLXXXIII. törvény 165.§ (2) bekezdés f) pontja

²² A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (a továbbiakban Be.) 2011. szeptember 1-ig hatályos szövege.

különösen veszélyeztetett elkövetői csoporttal kapcsolatos szakértelem nélkül. Mindeközben a jelenlegi magyar bíraskodási rendszer a gyermekek speciálpreventív kezelése érdekében alkalmazandó gyermekbarát igazságszolgáltatás elveinek megfelelő eljárást is csak korlátozott mértékben tudja biztosítani. Ilyen körülmények között fokozott a veszélye annak, hogy az eljárásban vádlottként szereplő gyermekre nézve indokolatlanul hátrányos ítélet szülessen.

Ezt követően lépett hatályba a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: új Btk.), amely a büntethetőségi korhatárt bizonyos súlyos bűncselekmények esetén tizennégy évről tizenkét évre szállította le.²³ A szigorítás indokaként a biológiai érés korábbra tolódását jelöli meg a jogalkotó, de figyelmen kívül hagyja, hogy ez nem jár együtt a társadalmi érettség azon fokával, amely a jelenlegi magyar gyakorlatnak megfelelő büntethetőségi felelősségre vonás alapjául szolgálhatna (ahogy ezt a korábban ismertetett Európa Tanácsi Rec. (2003) 20. számú ajánlás is kifejti). Ugyanakkor nemcsak az Európa Tanács ajánlásai, hanem más nemzetközi dokumentumok is óvatosságra intik az államokat a büntethetőség alsó korhatárának megállapításánál. Magyarország az 1989. évi ENSZ Gyermekjogi Egyezmény 1991. évi ratifikálásával kötelezettséget vállalt arra, hogy az Egyezmény 40. cikkében foglaltak szerint elismeri „a bűncselekmény elkövetésével gyanúsított, vádolt vagy abban bűnösnek nyilvánított gyermeknek olyan bánásmódhoz való jogát, amely előmozdítja a személyiség méltósága és értéke iránti érzékének fejlesztését, erősíti a mások emberi jogai és alapvető szabadsága iránti tiszteletét, és amely figyelembe veszi korát, valamint a társadalomba való beilleszkedése és abban építő jellegű részvétele elősegítésének szükségességét”. Ezen túl hazánk elfogadta a fiatakorúak igazságszolgáltatási rendszeréről szóló 40/33. ENSZ Minimumkövetelmény szabályok 4.1. pontja ajánlását, miszerint „a kornak az alsó határát nem szabad túl alacsonyan megállapítani, és figyelembe kell venni az érzelmi, szellemi és értelmi érettséget.” A gyermekvédelmi rendszerben az új Btk, hatályba lépésének idején is volt arra lehetőség, hogy a bűncselekményt elkövető gyermekeket speciális, zárt intézeti kezelésnek vessék alá, ahol a szakemberek a kifejezetten rájuk szabott nevelési program révén felkészíthetik a reszocializációra anélkül, hogy ezzel stigmatizálnák őket egész hátralévő életükre. A korhatár leszállítására vonatkozó javaslattal kapcsolatban sokat hivatkozott „külföldi példák”²⁴ átvétele nem csupán a büntethetőségi korhatár lecsökkentését, hanem a gyermek- és fiatakorúakra vonatkozó igazságszolgáltatás átfogó átalakítását is szükségessé tennék. Ennek hiányában más országok „jónak tűnő” gyakorlatának átvételére irányuló szándék csupán üres frázissá silányul. A tizenkét éves

---

²³ A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 16. § szerint „Nem büntethető, aki a büntetendő cselekmény elkövetésekor a tizennegyedik életévét nem töltötte be, kivéve az emberölés, az erős felindulásban elkövetett emberölés, a rablás és a kifosztás elkövetőjét, ha a bűncselekmény elkövetésekor a tizenkettedik életévét betöltötte, és az elkövetéskor rendelkezett a bűncselekmény következményeinek felismeréséhez szükséges belátással.”

²⁴ Skóciában 8 év (de speciális eljárási rend érvényesül), Nagy-Britanniában, Walesben, Észak-Írországban 10 év, Írországban, Kanadában, Hollandiában és Franciaországban 12 év a büntetőjogi felelősségre vonás alsó korhatára.

gyermek megfelelő kezelése az igazságszolgáltatási rendszerben olyan speciális szaktudást és tapasztalatot igényel, amelynek a jelenlegi itt dolgozó szakemberek nincsenek a birtokában.

A tizennégy éves kor alatt kiszabott szabadságvesztést javítóintézetben kell végrehajtani, e tekintetben a tizenkét éves elkövetőkre kifejezetten hátrányos következményekkel jár, ha saját koruknál jóval idősebb bűnelkövetőkkel együtt kerülnek elhelyezésre, tekintettel arra, hogy ez további szocializációs defektusokat okozhat a valós probléma megoldása helyett. A javítóintézetben a gyermekvédelem egyéb intézményeihez képest fokozottan érvényesül az intézményi abúzus szakmai és tárgyi felkészületlenségből eredő hatása, amely hátrányosan hathat az egész későbbi életpályára, így nem teljesíti be a célként kitűzött nevelést.

Majd a reform legújabb elemeként az egyes törvényeknek a gyermekek védelme érdekében történő módosításáról szóló 2013. évi CCXLV. törvény létrehozta – a szabálysértést és bűncselekményt elkövető gyermekekkel vagy fiatalokkal szemben alkalmazható – *megelőző pártfogás* intézményét. A megelőző pártfogás célja a szocializáció elősegítése, a bűnismétlés megelőzése minél korábbi életszakaszban. A jogalkotó olyan jogintézményt kívánt létrehozni, amely a büntetőeljárás alatti folytonosság és a fiatalkorúval való közvetlen kapcsolat megteremtésével képes a büntető-igazságszolgáltatás káros hatásainak mérséklésére, és naprakész, hiteles információkat tud közvetíteni mind a bíróság, mind a fiatalkorú számára azért, hogy a kiszabott szankció a lehető legnagyobb mértékben szolgálja a fiatalkorú és a társadalom legfőbb érdekét. A gyakorlatban a szabálysértést vagy bűncselekményt észlelő hatóság jelzést ad a gyámhivatalnak, ami megkeresi a pártfogó szolgálatot környezettanulmány és kockázatbecslés elkészítése céljából. Annak eredményétől függően, magas kockázat esetén a gyámhatóság mérlegelés nélkül elrendeli a megelőző pártfogást, közepes kockázat esetén pedig az eset összes körülményeire figyelemmel (a törvényes képviselő kérelmére és a gyermekjóléti szolgálat javaslatára) dönt a megelőző pártfogás mellőzéséről. A megelőző pártfogás alatt álló gyermek vagy fiatalkorú, illetve szülője vagy törvényes képviselője köteles a pártfogóval való együttműködésre és személyes kapcsolattartásra, valamint a meghatározott speciális magatartási szabályok megtartására.²⁵

A megelőző pártfogás bevezetéséig a magyar jogrendszerben hasonló funkciót betöltő gyermekvédelmi intézkedés volt a *védelembe vétel*, azzal a különbséggel, hogy míg a megelőző pártfogás ideje alatt a kockázatértékelés és a magatartási szabályok betartatása, azaz a kontroll eszközei kapnak nagyobb szerepet, addig a védelembe vétel célja a gyermek gondozásának folyamatos segítése, ellátásának szervezése és a szülői nevelés támogatása a gyermekjóléti szolgálat családgondozójának segítségével. A már létező jogintézmények közül megelőző pártfogással tartalmában hasonlónak inkább a

---

²⁵ Ilyen magatartási szabály lehet annak meghatározása, hogy a gyermek kivel tarthat kapcsolatot, mivel töltheti a szabadidejét, életvezetésében milyen változásokat kell véghezvinnie, és alkalmazhatóak különböző viselkedéskorrekciós kezelési módszerek is a reszocializáció sikere érdekében.

vádemelés elhalasztása mondható, ahol szintén kötelező a kapcsolattartás és az együttműködés a pártfogó felügyelővel, valamint a külön magatartási szabályok betartása. De amíg a vádemelés elhalasztásának törvényi szabályozása határozott idejű szankcióról rendelkezik – ami egy évtől két évig terjedő időtartamban lehet, és ha ez az idő eredményesen telik, akkor nincs vádemelés, ha célja megghiúsult, akkor pedig folytatódik tovább a büntetőeljárás –, addig a megelőző pártfogás a megszüntetésére okot adó feltétel bekövetkeztéig fenntartható, és ideje alatt a büntetőeljárás a normális menetében tovább folytatódik, azaz nem mentesül a fiatalok a büntető-igazságszolgáltatás korai beavatkozásának káros hatásai alól. A megelőző pártfogás intézményével szemben megfogalmazott lehangosabb kritikák hasonlóak a fiatalokkal kapcsolatos büntetőpolitikai fordulat más részeinél leírtakhoz, miszerint ellentétes a gyermeki jogokkal és nemzetközi kötelezettségekkel, sérti az egyenlő bánásmód elvét és az ártatlanság vélelmét és tovább mélyíti a deviáns gyerekekkel szemben fennálló társadalmi elutasítást.

A beavatkozást meghatározó indikátorok

„A társadalom jogos elvárása, a bűnözés csökkentése, és a bűnözőkkel szembeni gyors, hatékony, arányos, ámde törvényes fellépés.” – szögezi le a magyar Stratégia.²⁶

A fejlődési kriminológiai kutatások és a hozzájuk kapcsolódó hatékonyságvizsgálatok következetesen azonosították azokat a kockázati és protektív tényezőket, amelyek a bűnelkövetést meghatározzák. A dinamikus, azaz megváltoztatható rizikófaktorok középpontba kerülésével pedig jól meghatározták a szükséges prevenciós beavatkozások helyét is. A különböző kockázati szempontú értékelések konzisztensen célozzák a gyermekkorú, illetve az eljárás alá volt fiatalok lakókörnyezetét, lakhatási körülményeit, családi körülményeit, kapcsolatait, oktatásban, képzésben való részvételét, iskolai konfliktusait, esetleges munkaerő-piaci helyzetét, jövedelmét, baráti és kisközösségi kapcsolatait, szabadidő-eltöltési szokásait, káros szenvedélyeit, fizikai- és mentális egészségi állapotát, valamint gondolkodási és viselkedési mintáit.²⁷

A beavatkozás indikátorai valóban kockázatot jelentenek, és veszélyeztetetté tehetik a gyermeket vagy fiatalok a bűnelkövetés szempontjából. Azonban a rendszer mindinkább kockázatközpontú, bürokratizált működése során egyre kevésbé képes szem előtt tartani az embert, a gyereket. Ha sorra vesszük az elmúlt időszak büntetőpolitikai eseményeit, olybá tűnik, hogy az állam folyamatosan vonja ki a jóléti elemeket a büntető igazságszolgáltatás rendszeréből, a civilekre telepítve azokat, magának pedig csupán a megfigyelés és a kontroll represszív eszközeit tartja meg.

---

²⁶ 1744/2003. (X.17.) Korm. határozat a Nemzeti Bünmegelőzési Stratégiáról (2013-2023), 5. Bűnügyi helyzet, 5.1 Bevezetés

²⁷ A pártfogó felügyelői szolgálat tevékenységéről szóló 8/2013. (VI. 29.) KIM rendelet 15.§

A Stratégia szerint „a bűnözés olyan társadalmi jelenség, amely nem kezelhető egyoldalú intézkedésekkel, így a rá adott válasznak is komplexnek kell lennie, amelybe be kell vonni az összes lehetséges érintettet [...], és azonosítani kell a bűnözés visszaszorításában az állammal törvényesen együttműködni kívánókat.”²⁸ Ugyanígy kimondja, a „civil szervezetek olyan társadalmi csoportokat és személyeket képesek megszólítani, amelyek sok esetben érdektelenek vagy ellenségesek az állami szereplőkkel szemben és [...], hogy számos szervezet rendelkezik az állami szereplőket meghaladó tudásbázissal, ami mellett kiterjedt kapcsolati tőkéjük, hitelességük is komoly potenciált jelent.”²⁹

Ennek ellenére a civil szférában is egyre inkább érezhető a politikai nyomás, hogy a kriminálpolitikának számszerű, jól kommunikálható adatokra, konkrétan azonosított veszélyeztetett csoportokra van szüksége a lakosság támogatásának megszerzéséhez. Félő, hogy a zéró tolerancia és kontroll irányába eltolt pártfogó felügyelet csupán az első mozzanata a protektívtól a kockázatközpontú paradigma felé vett kanyarnak. A kérdés az, hogy az állam által egyre inkább magukra hagyott civil szervezetek a szociális munka eszközeit felhasználva meddig képesek még motiválni a fiatalkorút saját sorsának és jövőjének alakítására?

Felhasznált irodalom

BORBÍRÓ Andrea: Kriminálpolitika és bűnmegelőzés a késő modernitásban. Doktori értekezés, Budapest, 2011.

CSEMÁNÉ VÁRADI Erika: Helyzetkép Magyarországon és a világban: kiskorú elkövetők és áldozatok. A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve – 2009. I. (szerkesztette: Borbíró Andrea és Kerezsi Klára), Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest, 2009.

KAPA-CZENCZER Orsolya: Fiatalkorúak reszocializációs nevelése a szabadságvesztés büntetés alatt. Doktori értekezés, Budapest, 2008.

LÉVAY Miklós: Az Európa Tanács R (2003) 20. számú ajánlása a fiatalkorúakra vonatkozó igazságszolgáltatási rendszerről, In: Wiener A. Imre ünnepi kötet, KJK-Kerszöv., Budapest, 2005.

***

---

²⁸ 1744/2003 (X.17.) Korm. határozat a Nemzeti Bűnmegelőzési Stratégiáról (2013-2023), 3.1 a Stratégia átfogó céljai

²⁹ 1744/2003 (X.17.) Korm. határozat a Nemzeti Bűnmegelőzési Stratégiáról (2013-2023), 7. szereplők a bűnmegelőzésben

REACTIONS TO JUVENILE DELINQUENCY – WHAT ARE THE PROBLEMS?

This study is presenting the situation of juvenile delinquency in the mirror of Hungarian penal reform over the last couple of years. The most important amendments - for example detention because of petty offences, minimum age limit or probation like early intervention – changed the picture of children. Not need anymore to protection, because of children become dangerous therefore need to control their behaviour. Criminological researches shows the risk and protective factors on the individual development pathways and point out the direction of the intervention of crime prevention. But the exclusionary approach of the new system can be dangerous. What are the problems?